

СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

УДК 339.94:339.5

DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/168-3>**Кокоріна В. І.**старший викладач кафедри менеджменту,
Класичний приватний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6901-7837>**Kokorina Victoria**
Classic Private University

ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ ЯК ОБ'ЄКТИВНА ПЕРЕДУМОВА РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО БІЗНЕСУ В МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИНАХ

У статті обґрунтовано об'єктивні передумови формування процесу інтернаціоналізації у системі міжнародних економічних відносин. Виявлено характерні риси сучасних тенденцій міжнародних економічних відносин, а саме диверсифікація, різноманітність, екстенсивність, суперечливість, єдність, синергізм, цілісність та інтенсивність. Пояснено відмінність інтернаціоналізації та глобалізації як процесів із погляду еволюції господарських зв'язків між країнами. Визначено рівні (стадії) процесу інтернаціоналізації на мікрорівні міжнародних ділових операцій: початкова стадія, стадія локальної ринкової експансії, транснаціональна і глобальна стадії. Виокремлено основні об'єкти економічної інтернаціоналізації розвитку міжнародного бізнесу. Виділено три етапи розвитку міжнародного бізнесу відповідно до об'єктів економічної інтернаціоналізації розвитку міжнародного бізнесу.

Ключові слова: інтернаціоналізація, міжнародний бізнес, міжнародні економічні відносини, глобалізація, продуктивні сили.

INTERNATIONALIZATION AS AN OBJECTIVE CONDITIONS OF INTERNATIONAL BUSINESS IN INTERNATIONAL ECONOMIC RELATIONS

The article grounds the objective conditions for the formation of the process of internationalization in the system of international economic relations as a process of social production beyond national borders due to the international division of labor. The author identifies and explains characteristics as diversification, diversity, extensiveness, contradiction, unity, synergy, integrity and intensity, of current trends in international economic relations, namely internationalization, transnationalization, economic integration, differentiation, globalization, global integration in the formation of global economic environment. The difference between internationalization and globalization as processes concerning the evolution of economic relations between countries is explained. The main distinguishing feature between the two processes can be considered the level of preservation of national sovereignty. The levels (stages) of the internationalization process at the micro level of international business operations are determined, as well as the development of business internationalization at each stage. They are the initial stage, the stage of local market expansion, the transnational stage and the global stage. While developing internationalization, the forms of international business are changing (becoming more complicated) – from the international trade to the global company. The article highlights the main objects of economic internationalization of international business development: the sphere of exchange of production results; the sphere of exchange of factors of production; the scope of the actual production process. There are three stages of international business development in accordance with the objects of economic internationalization of international business development. At the first stage the main sphere of international business is the export-import activity of a private company in the foreign market, at the second stage the main sphere becomes the system of international movement of financial resources, at the third one there is the development of entrepreneurial activity in global competition.

Keywords: internationalization, international business, international economic relations, globalization, productive forces.

JEL classification: F23, F60

Постановка проблеми. Основними тенденціями розвитку сучасної світової економіки у XXI ст. є всебічне поглиблення інтернаціоналізації виробництва та обміну, соціалізація економіки, зростання взаємозалежності країн та їх регіональна інтеграція і реінтеграція, формування глобальної регуляторної системи та утвердження міжнародних універсальних стандартів

життя [2, с. 5]. Так сформувалася система глобальної економіки на основі парадигм глобального економічного розвитку, протиріч та асиметрій глобальних економічних процесів, глобальної конкуренції.

Серед процесів, які визначають особливості розвитку глобальної економіки, провідним є глобалізація. Зміст глобалізації полягає у тому, що національні

середовища можуть ефективно розвиватися лише за умови їх міжнародної взаємодії та переплетіння. Це закономірний результат розвитку процесів інтернаціоналізації господарського життя [8, с. 11]. Через зближення національних економік, що проявляється у виробничій взаємозалежності, міжнародному товарообігу, руху капіталів і робочої сили, технологій та інформації, інтернаціоналізація формує систему міжнародних економічних відносин.

Отже, як закономірність розвитку міжнародних економічних відносин інтернаціоналізація господарського життя означає процес виходу суспільного виробництва за національні кордони. Зазначимо, що міжнародний бізнес як сукупність міжнародних ділових операцій, пов'язаних із перетинанням національних кордонів і рухом товарів, послуг, капіталів, працівників, трансфером технологій, інформації і даних, а також управління виконавцями [12, с. 3], використовуючи порівняльні переваги у розміщенні продуктивних сил, реалізується завдяки глибині інтернаціоналізації і стає структуроутворюючим чинником світового господарства. Тому вважаємо вартим уваги наукових досліджень процесу інтернаціоналізації, її рівнів як основи розвитку та еволюції міжнародного бізнесу у глобальній економіці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Специфіку процесів глобалізації міжнародних економічних відносин розглянуто у працях українських науковців Л. Антонюк, В. Будкіна, І. Бурковського, А. Гальчинського, В. Геєця, А. Колот, А. Кредісова, Д. Лук'яненка, З. Луцишина, В. Сідорова, А. Філіпенка, О. Швиданенка, С. Якубовського та ін. Дослідженням процесу інтернаціоналізації та інтерналізації міжнародних економічних відносин присвячено праці закордонних й українських учених, серед яких: П. Баклі, Л. Безчас-

ний, С. Беренда, А. Голіков, Дж. Даннінг, О. Довгаль, М. Кессон, І. Крапивний, М. Портер, О. Рогач, А. Ругман, О. Ткач, Ю. Чернецький, О. Юрченко та ін. Проте процес інтернаціоналізації потребує глибшого дослідження в аспекті об'єктивності розвитку й еволюції міжнародного бізнесу у глобальному економічному середовищі в сучасних умовах міжнародних економічних відносин.

Мета статті полягає у обґрунтуванні природи й об'єктивних умов інтернаціоналізації як передумови розвитку міжнародного бізнесу у міжнародних економічних відносинах.

Виклад основного матеріалу. У світовій економіці протікають найсуперечливіші і дуже складні суспільні процеси. Найшвидшими темпами посилюється взаємозалежність і взаємодія між окремими державами. Світова економіка трансформувалася у національно-світову. Економіки окремих держав стали настільки взаємозалежними, що ізольоване одне від одного їх відтворення є неможливим [5]. Тому питання природи подальшої інтернаціоналізації у різних проявах залишається актуальним.

Характерними рисами сучасних тенденцій міжнародних економічних відносин і глобального економічного середовища є диверсифікація, різноманітність, екстенсивність та суперечливість її складників, з одного боку, і єдність, синергізм, цілісність та інтенсивність, що підсилюють взаємозалежність цих складників – з іншого (рис. 1). Так, диверсифікація, яка притаманна розвиненим економікам, характеризується проникненням великих компаній, підприємств у галузі, що не мають прямого виробничого зв'язку з основною галуззю їхньої діяльності. Різноманітність полягає у багатоманітності видів і форм міжнародних економіч-

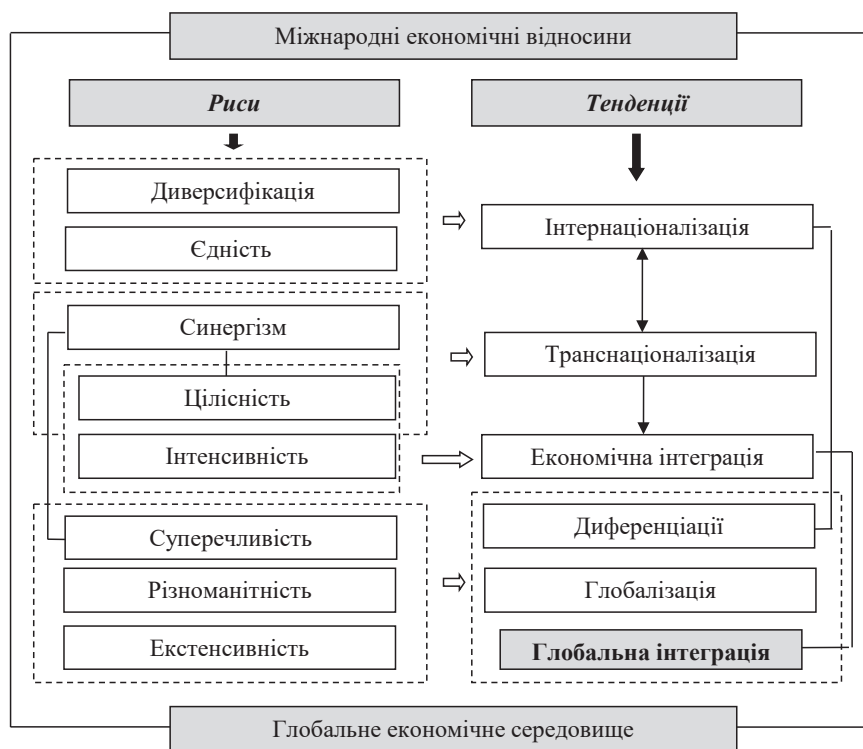

Рис. 1. Характерні риси сучасних тенденцій міжнародних економічних відносин

Джерело: побудовано на основі [3]

них відносин і суб'єктів цих відносин, у поліцентризмі міжнародних ділових операцій. Зростаюча різноманітність визначається тенденцією до диференціації форм, видів та проявів суспільного життя. Екстенсивність відображає розширення міжнародного поділу праці, розвиток міжнародної економічної інтеграції і проявляється екстенсивним зростанням міжнародної економічної діяльності через досягнення компаніями, економіками країн кількісних соціально-економічних результатів. Суперечливість визначається існуванням і взаємодією двох «полюсних» ознак (різноманітність та цілісність) і протилежних тенденцій (диференціації, з одного боку, економічної інтеграції та глобалізації – з іншого). Її становить система протиріч, які виникають між державами, між угрупованнями держав, між національними економіками, між національною та міжнародною економікою, у міжнародних економічних відносинах та між сферами сучасного світу внаслідок володіння продуктивними силами, доступу до них, економічними благами.

Єдність як прояв міжнародного поділу праці передбачає об'єднання операцій діяльності суб'єктів міжнародних економічних відносин в один загальний процес, об'єктивну основу міжнародного обміну товарами, послугами та результатами інших видів діяльності. Синергізм, який виникає внаслідок масштабності міжнародних ділових операцій міжнародних компаній, передбачає взаємодію з використанням ресурсів, продуктивних сил, після якої доходи від спільного використання ресурсів перевищують доходи від використання цих же ресурсів окремо. Цілісність проявляється у взаємозалежності й єдності різноманітних складників, рис та ознак глобальної економіки і чинників глобального економічного середовища. Інтенсивність відображає поглиблення міжнародного поділу праці і досягнення інтенсивного зростання шляхом зниження витрат виробництва, транзакційних витрат, підвищення якості продукції, її конкурентоспроможності, інноваційності.

Система міжнародних економічних відносин формується на основі інтернаціоналізації продуктивних сил. Об'єктивною передумовою формування процесу інтернаціоналізації є міжнародний поділ праці, зміст якого полягає у єдності двох процесів – розчленування й об'єднання виробництва, відособлення і спеціалізації різних видів трудової діяльності залежно від наявності й достатності продуктивних сил, у їх взаємодії і взаємодоповненні. Характерною рисою світового господарства стала інтернаціоналізація господарського життя, яку розуміють як зближення національних економік, що виявляється у зростанні виробничої взаємозалежності, міжнародному товарообігу, русі капіталів і робочої сили, взаємному впливі на найважливіші економічні процеси у країнах. Інтернаціоналізація господарського життя як закономірність розвитку міжнародної економіки означає процес виходу суспільного виробництва за національні кордони [4, с. 225–226].

Англійський дослідник П. Дікен визначає процеси інтернаціоналізації як «просте розширення економічної діяльності через національні кордони» [10, с. 5]. Це, головним чином, кількісний процес. Англійські вчені П. Хірст і Г. Томсон [11, с. 9–10] розглядають явище інтернаціональної економіки, у якій принциповою цілісністю є національні економіки. Вони ото-

тожують інтернаціональну економіку з міжнародною економікою, де процеси визначаються на рівні національних економік, які все ще домінують, і міжнародний феномен є результатом чіткого й диференційованого прояву національних економік.

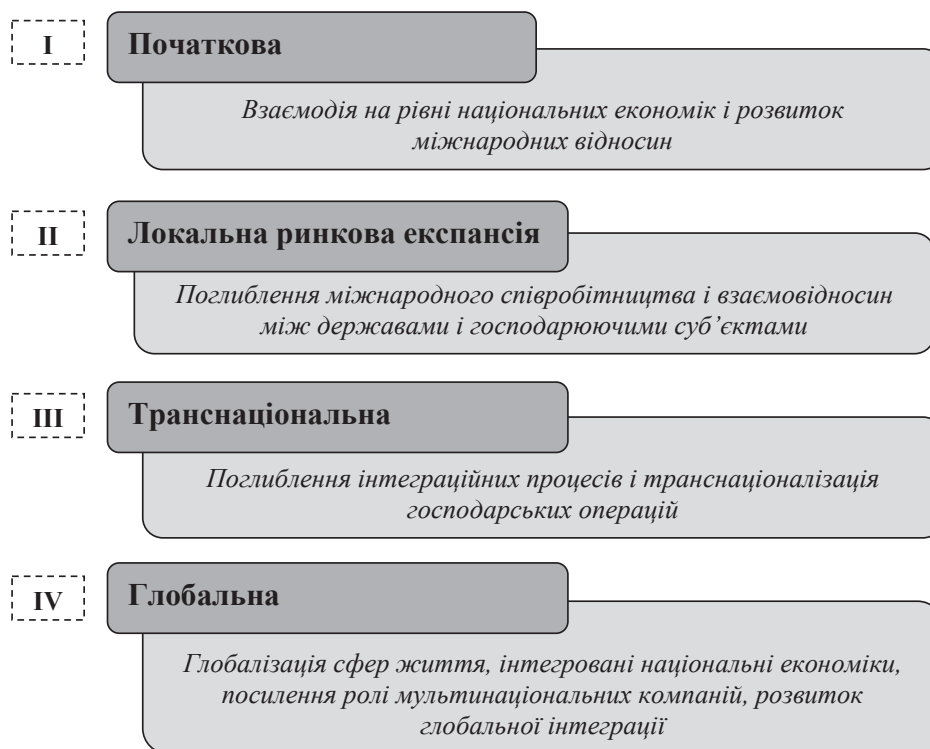
Саме завдяки інтернаціоналізації здійснюються головні умови збалансованого економічного розвитку. Вузкість внутрішніх ринків, нестача сировини, палива, засобів виробництва компенсуються широкою участю країн у світових господарських процесах. Інтернаціоналізація об'єднує структурні елементи світової економіки в єдине ціле. Із поглибленням процесу інтернаціоналізації виробництва посилюється єдність світової економіки, зростає її органічна цілісність. Інтернаціоналізація виробництва сприяє підвищенню ефективності виробництва в окремих країнах, прискореному розвитку науки і техніки, підвищенню життєвого рівня населення [1].

Із погляду еволюції господарських зв'язків між країнами слід підкреслити відмінність інтернаціоналізації та глобалізації як процесів. Підкреслимо, що дослідники у сфері світової економіки дуже часто визначають глобалізацію як вищу стадію розвитку процесу інтернаціоналізації.

Однак інтернаціоналізацію варто розглядати як процес диверсифікації економічних зв'язків між країнами світу внаслідок промислової революції, яка заклала основи техногенної цивілізації. Водночас глобалізація вважається продуктом інформаційно-комунікаційної революції. Глобалізація, створивши технічні передумови й стимули для розвитку внутрішньогалузевого міжнародного поділу праці та новітні технології управління транскордонними товарними і фінансовими потоками у режимі реального часу, зумовила створення транснаціональних компаній (ТНК), сприяла відокремленню фінансового капіталу від реальної економіки та перетворенню його у самостійну і майже неконтрольовану сферу [9, с. 8]. На думку Н. Навроцької [6], інтернаціоналізація охоплює сферу міжнародних або міждержавних відносин, а глобалізація – всю сферу світових відносин, суб'єктом яких є не тільки держави, а й безліч інших гравців світової політики. Тому перша охоплює міжнародні взаємозв'язки, а друга – взаємозв'язки в усьому світі.

Отже, головною відмінною рисою між двома процесами можна вважати рівень збереження національного суверенітету, а саме: інтернаціоналізація передбачає посилення і поглиблення економічних зв'язків країнами за збереження їхнього національного суверенітету і формування міжнаціонального рівня міжнародних економічних відносин, а глобалізація – перетин національних кордонів і формування наднаціонального рівня міжнародних економічних відносин.

Світова економіка як єдиний світовий організм, який охоплює господарські відносини і відтворення у національній економіці кожної країни, виникла на основі міжнародного поділу праці. Характерними елементами сучасного світового співтовариства називають розширений формат і достатній ступінь відкритості для інших країн, рух до глобального економічного взаємозв'язку, що виявляється через інтернаціоналізацію і глобалізацію, економічну інтеграцію. Водночас остання є передумовою більш тісного взаємного співробітництва та взаємозв'язку між країнами світу,

Рис. 2. Рівні (стадії) процесу інтернаціоналізації на мікрорівні міжнародних ділових операцій

Джерело: побудовано на основі [2, с. 11]

основою для формування глобального світового господарства [5]. Головною метою зближення та взаємного співробітництва та взаємозв'язку між країнами є новітні ресурси, що модифікують організаційно-господарські способи функціонування економік різних країн. Глибинною основою цього процесу виступають зміни у власності на засоби виробництва. Відбувається всебічна соціалізація власності, з одного боку, з іншого – її дематеріалізація на базі інформатизації, інтелектуалізації виробництва [7]. Величезний науковий і технологічний прогрес зумовлює поглиблення процесів інтернаціоналізації і взаємозалежності у світовій економіці.

У контексті міжнародної підприємницької діяльності український науковець Є. Панченко визначає інтернаціоналізацію бізнесу як «поєднання зусиль національних і міжнародних компаній різних країн у здійсненні різноманітних міжнародних ділових операцій» [7], наголошуючи, що з розвитком інтернаціоналізації змінюються (ускладнюються) форми міжнародного бізнесу – з міжнародної торгівлі до глобальних корпорацій.

Процес інтернаціоналізації господарського життя визначається як об'єктивний процес зближення національних економік, що проявляється у зростанні виробничої взаємозалежності економічних суб'єктів із різних країн, міжнародного товарообігу, руху капіталів і робочої сили. Отже, інтернаціоналізація господарського життя передбачає зростання міжнародної мобільності готових виробів та факторів виробництва. Здійснення міжнародних ділових операцій на мікрорівні процесу інтернаціоналізації має стадійний характер: початкова

стадія, стадія локальної ринкової експансії, транснаціональна і глобальна стадії (рис. 2).

При цьому в аналітичному плані професор Д.Г. Лук'яненко виокремлює два шляхи інтернаціоналізації: екстернальний та інтернальний. Екстерналізація полягає у розширенні міжнародної діяльності фірм завдяки використанню конкурентних переваг партнерів на зарубіжних ринках. Інтерналізація – процес створення внутрішньокорпоративних ринків через організацію власних філіалів, дочірніх компаній, а також за допомогою придбання контролю над уже діючими фірмами, які функціонують у сферах «постачання – виробництво – збут» і є сферою інтересів транснаціональних компаній. Це зумовлює формування внутрішньофірмових ринків (за стратегією й організацією), які за географією є міжнародними [2, с. 10].

В історії розвитку міжнародного бізнесу можна виокремити три основних об'єкти економічної інтернаціоналізації: 1) сфера обміну результатами виробництва; 2) сфера обміну факторами виробництва; 3) сфера власне процесу виробництва. Відповідно до цих об'єктів, виділяються три етапи в розвитку міжнародного бізнесу, на яких визначальним є один із цих об'єктів. На першому етапі головною сферою міжнародного бізнесу є експортно-імпортна діяльність приватної компанії на зовнішньому ринку, на другому етапі головною сферою стає система міжнародного руху фінансових ресурсів, на останньому – розвиток підприємницької діяльності умовах глобальної конкуренції.

Висновки. Рисами сучасних тенденцій міжнародних економічних відносин є диверсифікація, різно-

манітність, екстенсивність, суперечливість, єдність, синергізм, цілісність та інтенсивність. Процес інтернаціоналізації господарського життя є об'єктивним процесом зближення національних економік унаслідок міжнародного поділу паці і проявляється у зростанні виробничої взаємозалежності економічних суб'єктів із різних країн, міжнародного товарообігу, руху капі-

талів та робочої сили. Сучасний міжнародний бізнес як сукупність міжнародних ділових операцій визначається дією руйнівних сил і проявів глобалізації, його розвиток відбувається в умовах стадійної трансформації господарських операцій під впливом інтернаціоналізації, посиленням конкуренції і формуванням глобального ринку.

Список використаних джерел:

1. Білоцерківець В.В., Завгородня О.О., Лебедева В.К. Міжнародна економіка / за ред. А.О. Задой, В.М. Тарасевича. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 416 с.
2. Глобальна економіка XXI століття: людський вимір : монографія / Д.Г. Лук'яненко та ін. ; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Д.Г. Лук'яненка та д-ра екон. наук, проф. А.М. Поручника. Київ : КНЕУ, 2008. 420 с.
3. Куцик П.О., Ковтун О.І., Башнянин Г.І. Глобальна економіка: принципи становлення, функціонування, регулювання та розвитку : монографія. Львів : ЛКА, 2015. 594 с.
4. Міжнародні економічні відносини : підручник / за ред. А.П. Голікова, О.А. Довгаль. Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2014. 602 с.
5. Набок І.І., Дзигаленко І.С. Стан та тенденції розвитку сучасної світової економіки. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. Вип. 16. С. 48–51.
6. Навроцька Н.А. Зміст процесів економічної глобалізації. *Наукові праці НДФІ*. 2012. № 3(60). С. 97–102.
7. Панченко Є.Г. Міжнародний менеджмент ; 2-е вид., без змін. Київ : КНЕУ, 2007. 468 с.
8. Рокоча В.В. Міжнародна економіка : навчальний посібник ; у 2-х кн. Київ : Таксон, 2000. Кн. 1. 320 с.
9. Транснациональные корпорации : монографія / под ред. Ф.В. Зиновьева, В.Е. Реутова. Симферополь : Таврия, 2007. 220 с.
10. Dicken P. Global shift. Transforming the World Economy. 4th ed. N.Y. : Guilford Press, 2003. 368 p.
11. Hirst P. Thomson G. Globalization in Question. The International Economy and the Possibilities of Governance. 2nd ed., Fully Revised, Updated and Expanded Edition. Cambridge : Polity Press, 1999. 336 p.
12. Robock S.H., Simmonds K. International Business and Multinational Enterprises. [3rd ed]. Homewood, Il. : IRWIN, 1983. 777 p.

References:

1. Bilotserkivets', V.V., Zavorodnia, O.O., Lebedieva, V.K. (2012) *Mizhnarodna ekonomika* [International Economics]. Kyiv: Tsentru uchbovoi literatury. (in Ukrainian)
2. *Ghlobaljna ekonomika XXI stolittja: ljudskijj vymir* (2008) [The global economy of the XXI century: the human dimension]. Kyiv: KNEU. (in Ukrainian)
3. Kutsyk, P.O., Kovtun, O.I., Bashnianyn, H.I. (2015) *Hlobal'na ekonomika: pryntsyipy stanovlennia, funktsionuvannia, rehuliu-vannia ta rozvytku* [Global economy: principles of formation, functioning, regulation and development]. Lviv: Vydavnytstvo LKA. (in Ukrainian)
4. Holikova, A.P., Dovhal', O.A. (2014) *Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny* [International Economic Relations]. Kharkiv: KhNU imeni V. N. Karazina. (in Ukrainian)
5. Nabok, I.I., Dzyhalenko, I.S. (2017) "The condition and trends of the present world economy". *Hlobal'ni ta natsional'ni problemy ekonomiky*, no. 16, pp. 48–51. (in Ukrainian)
6. Navrots'ka, N.A. (2012) "The content of the economic globalization processes". *Naukovi pratsi NDFI*, vol. 3(60), pp. 97–102. (in Ukrainian)
7. Panchenko, Ye.H. (2007), *Mizhnarodnyj menedzhment* [International management]. 2nd ed. Kyiv: KNEU.
8. Rokocha, V.V. (2000) *Mizhnarodna ekonomika* [International Economics]. 1st vol. *Mizhnarodna torhivlia: teoriia ta polityka* [International trade: theory and policy]. Kyiv: Takson. (in Ukrainian)
9. Zinov'ev, F.V., Reutov, V.E. (2007) *Transnatsional'nye korporacii* [Transnational corporations]. Simferopol': Tavrija. (in Russian)
10. Dicken, P. (2003) *Global shift. Transforming the World Economy*. 4th ed. N.Y.: Guilford Press.
11. Hirst, P., Thomson, G. (1999) *Globalization in Question. The International Economy and the Possibilities of Governance*. 2nd ed. Fully Revised, Updated and Expanded Edition. Cambridge: UK Polity Press.
12. Robock, S.H., Simmonds, K. (1983) *International Business and Multinational Enterprises*. 3rd ed. Homewood, Il.: IRWIN.